

Islamic Juridical Ruling on Binary Option Internet Transactions

Seyedeh Fatemeh Tabatabaee¹ , Abdolreza Mohammad Hosein

Zadeh² , and Mansoureh Mansouri Sirchi³

1. *Corresponding Author*, Associate Professor, Department of Theology, Faculty of Law and Theology, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran; Associate Professor, Department of Islamic Jurisprudence and Law, Research Institute for Islamic Studies in the Humanities, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran. Email: fatabatabaee@uk.ac.ir
2. Associate Professor, Department of Theology, Faculty of Law and Theology, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran. Email: mhosseinzadeh@uk.ac.ir
3. M.A. in Law, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran. Email: m.mansourisirchi@gmail.com

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received
02 April 2023
Received in revised form
20 May 2023
Accepted
26 June 2023
Available online
22 June 2025

Keywords:
juridical ruling,
internet transactions,
binary option,
qimār,
harm (darar)

ABSTRACT

Binary option is a type of internet-based commercial activity that is observable globally today. In this transaction, the broker acts as an intermediary between the parties with a predetermined profit. Each party deposits an amount as initial capital into their account. The trader, based on an analysis of price fluctuations within a specific timeframe, predicts the future price of an asset. In return for a correct prediction, the trader receives their principal investment and the predetermined profit; otherwise, they lose their entire initial capital. Due to the increasing prevalence of this type of transaction, clarifying its jurisprudential ruling appears to be essential. This research endeavors to deduce the juridical ruling on binary option transactions within *Imāmī* jurisprudence and, as far as possible, to collect and compile the views of contemporary *Shī'a* jurists through *istiftā'*. Some jurists maintain that binary option transactions are impermissible (*la-jawāz*), considering income derived through this method problematic. Others have deemed it permissible (*bilā-māni'*), provided it adheres to the *Shar'ī* conditions of a valid transaction. Among these viewpoints, the position of impermissibility holds greater soundness, based on the *Qur'an*, the Sunnah, and jurisprudential principles, due to its semblance of being artificial (*shibh-i šūriyat*), its lack of conditions for a valid transaction, and its similarity to *qimār* (gambling).

Cite this article: Tabatabaee, S. F., Mohammad Hosein Zadeh, A., & Mansouri Sirchi, M. (2025). Islamic Juridical Ruling on Binary Option Internet Transactions. *Studies of Islamic Jurisprudence and Basis of Law*, 19(1), 61-81. <http://doi.org/10.22034/fvh.2023.15624.1756>

Introduction

Given that the internet, as a leading information system, serves as the primary platform for electronic contracts—and online transactions are defined as those conducted within this framework—it can be argued that electronic contracts do not differ from conventional contracts in terms of essential validity conditions. These contracts adhere to general contract law principles, as their only distinction lies in the *instrument of intent expression* (ṣighah), with no substantive differences in other aspects.

Binary options trading (*tijārat-i bāynarī āpshan*), a subset of online transactions, derives its name from the term's "binary" (dual-choice) and "option" (right to choose). In this trade, the choice is limited to two outcomes: "yes/no" or "win/loss."

The core mechanism involves predicting asset price movements. Traders must open accounts with licensed brokers (*kārgozārī*), each offering fixed profit percentages. Upon accurate predictions, the trader receives the principal plus profit. Key variables include asset type, contract expiry time, and investment amount.

The primary advantage of binary options is their *fixed risk-reward ratio*: maximum profit/loss is predetermined, with losses never exceeding the initial investment. Crucially, no asset ownership is transferred; traders merely speculate on price trends within a fixed timeframe. Correct predictions yield profit; incorrect ones result in total loss. For example, a trader might predict gold's price rise within 15 minutes. A \$100 investment with an 81% return would yield \$181 if correct—or total loss if not.

In Iran's capital market, growing interest in such transactions stems from income generation and controlled risk. However, their speculative nature (*takhmin*-based) raises serious *Sharī'a* concerns, necessitating jurisprudential analysis to prevent non-compliant transactions (*mu'āmalāt ghayr shar'ī*).

Methodology

This study adopts a *descriptive-analytical* approach to compile and analyze contemporary Twelver Shia jurists' (*fuqahā'-i Imāmīyah*) views on binary options. Sources include:

1. **Library research:** Classical *fiqh* texts, modern articles, and credible online databases.
2. **Software-aided analysis:** Jurisprudential tools (e.g., *Nūr*, *Jāmi' al-fiqā'*) to cross-reference rulings.
3. **Doctrinal synthesis:** Evaluation based on Qur'ān, *Sunnah*, and *uṣūl al-fiqh* principles (e.g., *ḥarām* of *qimār* [gambling], *laḍrar* [no harm]).

Findings

Two dominant views emerged among contemporary Shia jurists:

1. **Prohibition** ('*adam-i jawāz*):

Majority verdict: Binary options lack *Sharī'a* legitimacy due to:

Qimār (gambling) elements (Qur'ān 2:219, 5:90–91).

Gharar (excessive uncertainty) in asset delivery/payment (Ḥadīth of Mu'ammār b. Khallād).

Violation of *bay'* (sale) conditions (undetermined *mabī'* [commodity] or *thaman* [price]).

2. Conditional Permissibility (jawāz-i mashrūṭ):

Minority stance: Valid *if* structured as compliant *bay'* (e.g., clear asset/price, avoidance of *ribā*).

Requires adherence to *ḍarūrah* (necessity) and *'adam-i ḍarar* (no harm).

Conclusion

The **prohibition view** holds stronger doctrinal weight (*iṭqān*) based on:

1. Textual evidence:

- Qur'ānic bans on *qimār* (5:90) and *akl al-māl bi-l-bāṭil* (4:29).
- *Ṣaḥīḥ ḥadīth* condemning speculative transactions.

2. Legal principles:

- *Laḍrar*: Systemic harm to economic subsystems (*khusūṣī-yi iqtisādī*).
- *'Uṣr wa ḥaraj*: Hardship imposed on one party nullifies contracts.
- *Gharar*: Uncertainty in asset/price voids transactions (*bāṭil*).

Binary options epitomize *gharar*-ridden, *qimār*-like transactions, disrupting economic stability (*ḥifẓ-i niẓām*). Thus, they fall under *ḥarām* and require:

1. **Legislative action**: Criminalizing such trades to prevent individual/societal harm (*ḍarar*).
2. **Public awareness**: Clarifying their non-*Sharī'a* compliance to deter participation.

Ethical Considerations: To ensure compliance with ethical standards, participants were provided with a comprehensive explanation at the outset of the interview regarding the study's purpose, methodology, assurances of confidentiality and data protection, and their right to voluntarily participate or withdraw. Subsequently, participants completed an informed consent form.

Funding: This research received no external funding and was conducted as part of the researcher's academic activities.

Conflict of Interest: The authors declare no conflicts of interest in conducting or reporting this research.

حکم تکلیفی معاملات اینترنتی باینری آپشن

سیده فاطمه طباطبائی^۱، عبدالرضا محمدحسین زاده^۲، و منصوره منصوری سیرچی^۳

۱. نویسنده مسئول، دانشیار گروه الهیات، دانشکده حقوق و الهیات، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران؛ دانشیار گروه فقه و حقوق، پژوهشکده مطالعات اسلامی در علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. رایانامه: fatabatabaee@uk.ac.ir
۲. دانشیار گروه الهیات، دانشکده حقوق و الهیات، دانشگاه شهید باهنر، کرمان، ایران. رایانامه: mhosseinzadeh@uk.ac.ir
۳. کارشناسی ارشد حقوق، دانشگاه شهید باهنر، کرمان، ایران. رایانامه: m.mansourisirchi@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۱۳ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۲/۳۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۰۵ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۴/۰۱ کلیدواژه‌ها: حکم تکلیفی، معاملات اینترنتی، باینری آپشن، قمار، ضرر	باینری آپشن یکی از انواع فعالیت‌های تجاری اینترنتی است که امروزه در سطح جهانی قابل رؤیت است. در این معامله، کارگزار با سود معین واسطه طرفین معامله است و هریک از طرفین مبلغی را به‌عنوان سرمایه اولیه، وارد حساب خود می‌نمایند. معامله‌گر، بر اساس تحلیلی از نوسانات قیمت، در یک محدوده زمانی، قیمت آتی یک دارایی را پیش‌بینی می‌کند. در ازای پیش‌بینی صحیح، معامله‌گر اصل سرمایه و سود معین شده را دریافت می‌کند و در غیر این صورت، تمام سرمایه اولیه را از دست می‌دهد. به‌جهت رواج روزافزون این نوع معامله، تبیین حکم فقهی آن امری ضروری به نظر می‌رسد. در این تحقیق کوشش بر آن است که حکم تکلیفی معاملات باینری آپشن در فقه امامیه استنباط و در حد امکان دیدگاه فقیهان معاصر شیعه، از طریق استفتاء، جمع‌آوری و تدوین گردد. بعضی از فقیهان قائل به عدم جواز معاملات باینری آپشن می‌باشند و کسب درآمد از این طریق را دچار اشکال می‌دانند. بعضی دیگر نیز به‌شرط قرارگرفتن در ضمن شرایط شرعی معامله آن را بلامانع دانسته‌اند. در این میان، قول به عدم جواز، با استناد به قرآن و سنت و قواعد فقهی، به‌جهت شبهه‌صوری بودن، فقدان شرایط صحت معامله و شباهت به قمار، از اتقان بیشتری برخوردار می‌باشد.

استناد: طباطبائی، سیده فاطمه؛ محمدحسین زاده، عبدالرضا؛ و منصوره سیرچی، منصوره (۱۴۰۴). حکم تکلیفی معاملات اینترنتی باینری آپشن.

مطالعات فقه اسلامی و مباحث حقوق، ۱۹ (۱)، ۸۱-۶۱. <https://doi.org/10.22034/fvh.2023.15624.1756>

مقدمه

بایبری آپشن یکی از فعالیت‌های تجاری اینترنتی است که از طریق آن می‌توان در بازارهای مالی بین‌المللی تجارت نمود. کار اصلی بایبری آپشن پیش‌بینی قیمت انواع دارایی‌هاست. برای انجام این کار لازم است که معامله‌گر در یکی از کارگزاری‌هایی که واسطه طرفین معامله و دارای درصد سود مشخص است، اقدام به ایجاد حساب کند و مبلغی را به‌عنوان سرمایه اولیه، وارد حساب خود نماید. معامله‌گر بر اساس تخمین و تحلیلی از نوسانات قیمت، در یک محدوده زمانی مشخص، قیمت آتی یک دارایی، اعم از ارز، سهام و کالا را پیش‌بینی می‌کند. در ازای پیش‌بینی صحیح اصل سرمایه و درصد سود معین‌شده را دریافت و در غیر این صورت تمام سرمایه اولیه را از دست می‌دهد و کارگزار در هر صورت به درصد سود تعیین‌شده خود، دست خواهد یافت. امروزه به‌جهت کسب درآمد، حفظ سرمایه و خطرپذیری قابل کنترل آن تمایل به انجام چنین معاملاتی در بازار سرمایه و اقتصاد ایران روبه‌فزونی است. از آنجاکه این معاملات مبتنی بر تخمین و ماحصل آن خطر و پاداش است، مشروعیت این نوع معاملات با چالشی جدی مواجه شده است. بنابراین تبیین حکم شرعی آن جهت تنویر حکم الهی و ممانعت از فزونی معاملات غیرشرعی امری ضروری به نظر می‌رسد.

درباره موضوع بایبری آپشن، تعدادی کتاب به زبان لاتین موجود است، از جمله کتاب جان ویلی (۲۰۱۱) تحت عنوان «آموزش بایبری آپشن» و کتاب لیراز (۲۰۱۷) تحت عنوان «چگونه با موفقیت معامله بایبری آپشن انجام دهیم». این کتاب‌ها صرفاً به بحث موضوع‌شناسی و آموزش شیوه‌های انجام معاملات بایبری آپشن می‌پردازند. در کنار آن‌ها، مقاله صفا و افشار (۱۴۰۰) تحت عنوان «بررسی فقهی و حقوقی فعالیت بایبری آپشن» نیز به زبان فارسی موجود است. تمایز و ارجحیت تحقیق حاضر نسبت به مقاله مذکور در این است که در تحقیق پیش‌رو آراء چندی از فقیهان معاصر امامیه که از طریق استفتا حاصل شده است، جمع‌آوری، دسته‌بندی و تدوین می‌شود. با گزینش قول راجح به بررسی، تحلیل و استنباط حکم شرعی معاملات بایبری آپشن می‌پردازد و قول مرجوح را نقد می‌کند. در این راستا به‌طور مبسوط حکم تکلیفی معاملات بایبری آپشن با استناد به آیات، روایات و قواعد فقهی استنباط می‌گردد.

در این مقاله به سؤالات ذیل پاسخ داده می‌شود:

الف- معاملات بایبری آپشن چه نوع معامله‌ای است؟

ب- حکم تکلیفی معاملات بایبری آپشن از منظر فقیهان و فقه امامیه چیست؟

موضوع‌شناسی معاملات اینترنتی بایبری آپشن

جهت تبیین حکم فقهی معاملات بایبری آپشن ابتدا تبیین موضوع این معاملات ضروری است. لذا به‌اختصار به معاملات اینترنتی و شروط صحت آن‌ها و تعریف معاملات بایبری آپشن پرداخته می‌شود.

۱- ماهیت معاملات اینترنتی

امروزه اینترنت به عنوان مصداق بارز سیستم اطلاعاتی، شایع ترین وسیله انعقاد قرارداد الکترونیکی است (قلی زاده، ۱۳۸۶، ص. ۱۶۸). به همین علت از معاملات الکترونیکی به معاملات اینترنتی نیز یاد شده است؛ یعنی معاملاتی که در بستر اینترنت صورت می پذیرد. تقریباً تمام حقوق دانان معتقدند، قرارداد الکترونیکی از نظر شرایط اساسی صحت معامله، هیچ تفاوتی با قرارداد عادی ندارد (السان، ۱۳۸۵، ص. ۳۴۴) و از حیث انعقاد تابع قواعد عمومی قراردادها هستند، زیرا تنها وجه فارق این گونه عقود از سایر پیمان ها ابزار بیان قصد است و از دیگر جهات فرقی با آن ها ندارند (اکبرینه و محمودزاده، ۱۳۹۵، ص. ۶). تجارت باینری آپشن یکی از انواع معاملات اینترنتی است.

۲- ماهیت تجارت باینری آپشن

باینری آپشن (Binary Option) از دو کلمه Binary به معنای دوگانه، دوتایی، دودویی (آریان پور، ۱۳۸۷، ص. ۷۱) و Option به معنای گزینش، انتخاب، حق انتخاب (آریان پور، ۱۳۸۷، ص. ۵۳۳) تشکیل شده است. به این معنا که در این تجارت حق انتخاب بین دو گزینه است: بله یا خیر، برد یا باخت. کار اصلی باینری آپشن پیش بینی قیمت انواع دارایی هاست. برای انجام این کار لازم است که فرد در یکی از کارگزاری های که مسئول انجام این تجارت است، اقدام به ایجاد حساب کند. هر کدام از کارگزاری ها درصد سود مشخصی را دارند که در صورت پیش بینی صحیح اصل پول به همراه سود به برنده پرداخت می شود. تنها کاری که لازم است معامله گر انجام دهد این است که نوع دارایی و زمان پایان را تعیین کند و سرمایه ای که می خواهد بر آن اساس در تجارت باینری شرکت کند، به حساب کارگزاری واریز کند.

مزیت اصلی معاملات باینری آپشن ریسک ثابت و پاداش ثابت آن هاست. وقتی وارد تجارت باینری آپشن می شوید، بیشترین سود و حداکثر ضرر را در مقابل خود می بینید. بیشترین هزینه ای که می توانید در هر قرارداد از دست بدهید، مقدار پولی است که برای معامله سرمایه گذاری کرده اید. شما هرگز نمی توانید چیزی بیش از آنچه در تجارت گزینه های باینری قرار داده اید، از دست بدهید (ناکریتین، ۲۰۱۲، ص. ۵). قابل توجه اینکه در تجارت باینری آپشن، هیچ نقل و انتقال دارایی صورت نمی گیرد و فرد مالک دارایی نمی شود؛ بلکه فقط روند حرکت قیمت دارایی پیش بینی می شود و در صورت پیش بینی صحیح، فرد سود کرده و در غیر این صورت ضرر می کند. در تجارت باینری صرفاً در حال پیش بینی نتیجه خاصی هستید تا در یک زمان خاص با یک خطر ثابت و پرداخت ثابت اتفاق بیفتد (ناکریتین، ۲۰۱۲، ص. ۶). معاملات باینری آپشن به صورت های مختلفی انجام می شود که مشهورترین آن در اصطلاح، گزینه های باینری نام دارد. به عنوان مثال، معامله گر طلا را به عنوان دارایی جهت تجارت انتخاب می کند. در این صورت پیش بینی می کند؛ مثلاً در مدت ۱۵ دقیقه قیمت طلا افزایش خواهد یافت، گزینه افزایش قیمت را انتخاب کرده و مبلغ ۱۰۰ دلار به عنوان سرمایه اولیه پرداخت می کند. اگر سود این معامله ۸۱ درصد باشد، در صورت

پیش‌بینی صحیح معامله‌گر بعد از پایان زمان ۱۸۱ دلار دریافت می‌کند و اگر پیش‌بینی نادرست باشد، همه سرمایه اولیه را از دست خواهد داد.

۳- شیوه انجام معاملات باینری

تجارت باینری آپشن خواستار تصمیم‌گیری‌های مختلف توسط سرمایه‌گذار است. تصمیم اول انتخاب دارایی است (لیراز، ۲۰۱۷، ص. ۱۳). سرمایه‌گذار بعد از انتخاب کارگزار برای انجام تجارت، نوع دارایی را انتخاب می‌کند که می‌خواهد در آن سرمایه‌گذاری کند. در تجارت باینری قیمت دارایی بیان می‌شود، این قیمت هنگام شروع معاملات است. شما باید انتخاب کنید که در زمان پایان معامله، قیمت دارایی بالاتر یا پایین‌تر از قیمت اولیه تمام می‌شود. پیش‌بینی درست به این معنا است که می‌توانید پولی را که برای دارایی اختصاص داده شده کسب کنید. اگرچه میزان سود به قیمت توافق‌شده بستگی دارد، این محدوده از ۷۰ درصد تا ۹۰ درصد حق بیمه اصلی شماست (ویلیامز، ۲۰۱۴، ص. ۵۷).

هر تجارت باینری دو طرف دارد: برنده و بازنده. برنده پول اولیه خود را به‌همراه درصد سودی که توسط کارگزار مشخص شده دریافت می‌کند و بازنده تمام پول خود را از دست می‌دهد و در هر صورت کارگزار سود خواهد کرد. البته اگر در یک مورد اشتباه حساب شود و اشتباه فرض شود، یا قیمت یکسان بماند باز هم می‌توانید نوعی بازپرداخت پیدا کنید. برخی از کارگزاری‌ها هستند که ۱۰ تا ۱۵ درصد مبلغ را به بازنده بازمی‌گرداند (ویلیامز، ۲۰۱۴، ص. ۳۷).

برای تجارت باینری آپشن چند مرحله را می‌توان نام برد:

اول: شما زمان انقضا و اتمام تجارت را انتخاب می‌کنید. این زمان می‌تواند در هر دوره زمانی بین یک دقیقه تا یک هفته باشد.

دوم: گزینه خرید یا فروش را انتخاب می‌کنید. اگر فکر می‌کنید در پایان معامله قیمت بالای قیمت فعلی تمام می‌شود روی دکمه خرید کلیک کنید و اگر فکر می‌کنید قیمت زیر قیمت فعلی تمام می‌شود، روی دکمه فروش کلیک کنید (لیراز، ۲۰۱۷، ص. ۲۰).

سوم: بعد از پایان زمان معامله اگر پیش‌بینی شما درست باشد سود می‌کنید و اگر پیش‌بینی شما اشتباه باشد پول خود را از دست می‌دهید.

حکم شرعی معاملات باینری آپشن

جهت تجمیع و تدوین اقوال و دیدگاه فقیهان معاصر امامیه پیرامون موضوع، متن استفتا به‌صورت ذیل مطرح شده است: باینری آپشن روشی است برای کسب درآمد از طریق اینترنت. به این صورت که یک بروکر (کارگزار) واسطه طرفین معامله می‌شود و هریک از طرفین مبلغی را به‌عنوان سرمایه اولیه وارد حساب خود در بروکر کرده و بر اساس تحلیلی که از نوسانات قیمت دارند، قیمت آتی یک دارایی (اعم از ارز، سهام و کالا) را در یک محدوده زمانی مشخص (مثلاً یک دقیقه) پیش‌بینی می‌کنند. پیش‌بینی هرکدام که صحیح بود، اصل سرمایه و درصد سودی را که کارگزار مشخص کرده (مثلاً ۷۰٪) دریافت می‌کند و

کسی که پیش‌بینی اشتباهی داشته باشد، تمام سرمایه اولیه را از دست خواهد داد. کارگزار در هر صورت به درصد سود تعیین شده، توسط خود در ابتدای معامله (در این مثال ۳۰٪)، دست خواهد یافت. با توجه به این توضیحات تقاضا شده است که حکم تکلیفی این نوع از معاملات هم از طرف متعقدان و هم درآمدی که کارگزار به عنوان واسطه کسب می‌کند تبیین شود. در پاسخ به این استفتا، دو دیدگاه در حکم معاملات باینری آپشن حاصل شد:^۱

دیدگاه اول: گروهی از فقیهان معاصر شیعه، معامله باینری آپشن را جایز نمی‌دانند و بر این عقیده‌اند که این معاملات وجاهت شرعی ندارد^۲ و جایز نیست.^۳

دیدگاه دوم: بعضی فقیهان معاصر شیعه، به جواز مشروط آن فتوا داده‌اند و در این زمینه فرموده‌اند که اگر این معاملات در ضمن شرایط شرعی اعم از بیع، بایع و مبیع باشد مانعی ندارد.^۴

۱- قول به عدم جواز معاملات باینری آپشن

گروهی از فقیهان معاصر معامله باینری آپشن را جایز نمی‌دانند و بر این عقیده‌اند که این معاملات وجاهت شرعی ندارد^۵ و جایز نیست؛^۶ بنابراین معامله و کسب درآمد از این طریق اشکال دارد^۷ و درآمد حاصل از این عمل را مالک نمی‌شود.^۸ در نتیجه این‌گونه معاملات صحیح نیستند^۹ و حرام است.^{۱۰}

البته برخی از پیروان این نظر بر این باورند که غالباً این معاملات وجه شرعی ندارد ولی اگر مستلزم ربا نباشد گناه نیست.^{۱۱} با عنایت به دیدگاه عدم جواز معاملات باینری آپشن، باید اذعان نمود که با تتبع در مبانی فقهی شیعه این قول از اتقان بیشتری برخوردار است و قول مختار و راجح در این پژوهش می‌باشد. در این راستا با استناد به کتاب، سنت و قواعد فقهی حکم عدم جواز معاملات باینری آپشن بررسی و تنویر می‌شود.

^۱. با توجه به خلأ پژوهشی در زمینه حکم معاملات باینری آپشن، استفتاء چندی از فقهای عظام معاصر شیعه اخذ شده که سند این استفتائات نزد نویسندگان موجود است.

^۲. استفتاء از حضرات آیات صافی گلپایگانی؛ سیستانی.

^۳. استفتاء از حضرات آیات گرامی؛ محقق کابلی؛ علوی گرگانی؛ مکارم شیرازی؛ شبیری زنجانی؛ خامنه‌ای؛ نوری همدانی.

^۴. استفتاء از حضرت آیت‌الله حیدری.

^۵. استفتاء از حضرات آیات صافی گلپایگانی؛ سیستانی.

^۶. استفتاء از حضرت آیت‌الله گرامی.

^۷. استفتاء از حضرات آیات محقق کابلی؛ نوری همدانی.

^۸. استفتاء از حضرت آیت‌الله خامنه‌ای.

^۹. استفتاء از حضرات آیات محقق کابلی؛ علوی گرگانی؛ شبیری زنجانی.

^{۱۰}. استفتاء از حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی.

^{۱۱}. استفتاء از حضرت آیت‌الله سیستانی.

۱-۱- تمسک به ادله حرمت قمار

بعضی از فقیهان معاصر شیعه به حرمت باینری آپشن به قمار و شبهه قماربودن آن استدلال نموده‌اند.^۱ باید گفت معاملات باینری آپشن شبیه به قمار است و از آنجاکه در حرمت قمار شبهه‌ای وجود ندارد (خوانساری، ۱۴۰۵ق، ج ۳، ص ۲۷) بنابراین، این معاملات حرام است و جایز نمی‌باشد.

بر حرمت قمار ادله متعددی از آیات بیان شده از جمله آیه: «يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ» (البقره ۲۱۹). همچنین روایات متعددی را در حرمت قمار بیان می‌کنند، از جمله: در روایت علی بن یقطين از ابی الحسن (ع) در باب تحریم شراب چنین آمده است: «فَأَمَّا الْإِثْمُ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَيُفِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَإِثْمُهُمَا كَبِيرٌ كَمَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ» (عاملی، ۱۴۱۰ق، ج ۲۵، ص ۳۰۱).

در تبیین و تحلیل این قول می‌توان گفت که قمار به‌طور کلی با سه ویژگی تعریف می‌شود: وجود شرط‌بندی (ابن‌منظور، ۱۴۱۴ق، ج ۵، ص ۱۱۵؛ واسطی، ۱۴۱۴ق، ج ۷، ص ۴۱۳؛ فیروزآبادی، ۱۴۱۵ق، ج ۲، ص ۲۰۷)؛ بردو باخت (بستانی، ۱۳۷۵، ص ۷۰۷)؛ و کسب مال به‌آسانی و بدون زحمت (طریحی، ۱۴۱۶ق، ج ۳، ص ۵۲۰؛ قرشی، ۱۴۱۲ق، ج ۷، ص ۲۶۳). معاملات باینری تجارتي است بر مبنای پیش‌بینی قیمت آتی دارایی که معامله‌گر یا سود می‌نماید و علاوه بر مبلغ اولیه‌ای که برای سرمایه‌گذاری وارد نموده است، درصد سودی را که در ابتدای کار مشخص شده نیز دریافت خواهد کرد؛ یا ضرر کرده و سرمایه خود را از دست خواهد داد. به عبارت دیگر، در معاملات باینری آپشن همیشه یک برنده و یک بازنده وجود دارد. کار اصلی در این معاملات اینترنتی پیش‌بینی روند قیمت است. بنابراین، در باینری آپشن هم مانند قمار ویژگی بردو باخت و شرط‌بندی موجود است؛ بنابراین در معنا با آن به‌شرح ذیل تطابق دارد. در بحث قمار چهار مسئله مطرح می‌شود، زیرا بازی قمار گاهی با ابزار مخصوص قمار است همراه با شرط‌بندی و گاهی بازی با این ابزارها بدون شرط‌بندی است؛ و گاهی بازی با ابزارهای غیرمخصوص قمار انجام می‌شود که در این حالت گاهی با شرط‌بندی است و گاهی بدون آن (خوانساری، ۱۴۰۵ق، ج ۳، ص ۲۷). معاملات اینترنتی باینری آپشن و شبهه قماربودن آن با نوع سوم تعریف اصطلاحی قمار تطابق دارد؛ یعنی بازی با ابزار غیرمخصوص قمار، همراه با شرط‌بندی. در معاملات باینری آپشن گروهی و رهان موجود است که همان ایجاد حساب اعتباری اولیه است و نیز بردو باخت نیز محقق می‌شود. به این صورت که در ابتدای شروع هر تجارت باینری، میزان سود که چیزی حدود ۷۰ تا ۹۰ درصد از سرمایه اصلی است، مشخص می‌شود. یعنی معامله‌گر باینری، می‌پذیرد که در صورت پیش‌بینی صحیح روند قیمت، اصل سرمایه خود و سود تعیین‌شده را دریافت کند و همچنین می‌پذیرد که در صورت پیش‌بینی نادرست، اصل سرمایه خود را از دست بدهد. در نتیجه، معاملات باینری آپشن، شرط‌بندی و بردو باخت با ابزارهای غیرمخصوص قمار است. در کتب فقهی، بر حرمت این نوع از قمار تأکید شده است (خوانساری، ۱۴۰۵ق، ج ۳، ص ۲۸؛ خمینی، ۱۴۱۵ق، ج ۲، ص ۲۳؛ دزفولی، ۱۴۱۱ق، ج ۱، ص ۱۸۷؛ حائری، بی‌تا، ج ۲، ص ۴۱؛ خویی، بی‌تا، ج ۱، ص ۳۷۴؛ قمی، ۱۴۱۲ق، ج ۱۴، ص ۴۰۲؛ سبزواری، ۱۴۱۳ق، ج ۱۶، ص ۱۴۰). پس باید گفت در

۱. استفتاء از حضرات آیات گرامی؛ مکارم شیرازی؛ علوی گرگانی

حرمت قمار شبهه‌ای وجود ندارد (خوانساری، ۱۴۰۵ق، ج. ۳، ص. ۲۷). حال از آنجاکه معاملات باینری آپشن شبیه به قمار است، حرام است و جایز نمی‌باشد.^۱

با عنایت به شبیه‌قماربودن معاملات باینری آپشن طبق آیه «لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ» (نساء ۲۹)؛ ای کسانی که ایمان آوردید اموالتان را بین خودتان به باطل نخورید، این نوع معاملات از مصادیق اکل مال به باطل است که مورد نهی شارع مقدس قرار گرفته است، بنابراین معاملات باینری آپشن طبق این آیه نیز منهی می‌باشد.

همچنین معاملات باینری آپشن، معامله‌ای مستحدثه است که در کتاب و سنت نمی‌توان مستقیماً حکم آن را یافت، بنابراین با توجه به آیه می‌توان حکم به فساد آن داده شود، زیرا اصل در معاملات فساد است. طبق قول به اصل صحت نیز باید گفت معاملات تا زمانی طبق اصل اولی حمل بر صحت می‌شوند که خلاف آن ثابت نشود. در مورد بحث، این معامله شباهت به قمار دارد؛ زیرا معامله‌گر در آن می‌بایست قیمت آتی جفت‌ارز، کالا یا سهام را پیش‌بینی نماید و در ازای پیش‌بینی صحیح برنده خواهد شد و در غیر این صورت، تمام سرمایه اولیه خویش را از دست خواهد داد. مضاف بر اینکه شبهه صوری بودن نیز در آن وجود دارد؛ زیرا «تملیک عین به عوض معلوم» در آن وجود ندارد؛ یعنی با گزینه‌های باینری، یک سرمایه‌گذار دارایی را خریداری نمی‌کند، بلکه صرفاً جهت حرکت دارایی را پیش‌بینی می‌کند (لیراز، ۲۰۱۷، ص. ۷). بنابراین از آنجاکه این معامله شبیه قمار است و شبهه صوری است، خلاف اصل صحت ثابت می‌شود، پس می‌توان حکم به عدم صحت آن نمود.

۱-۲- تمسک به نفی ضرر

حکم حرمت معاملات اینترنتی باینری آپشن به قاعده لاضرر قابل استناد می‌باشد. یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های معاملات باینری آپشن وجود بردو باخت در آن است؛ به این صورت که در پایان هر تجارت باینری یک برنده و یک بازنده وجود دارد، برنده سود می‌کند و بازنده ضرر. در نتیجه در معاملات باینری آپشن، وقوع ضرر امری حتمی است؛ و با این توصیف لازم است این معاملات از نظر قاعده لاضرر بررسی شود تا ارتباط این قاعده با معاملات باینری آپشن روشن شود. قاعده لاضرر یکی از قواعد مشهور در مبانی فقه است که مستند این قاعده سخنی است از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) با عنوان «لا ضرر و لا ضرار» که از حدیثی با همین مضمون گرفته شده است (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج. ۵، صص. ۲۹۲-۲۹۳). فقیهان در تعریف ضرر و ضرار، معانی مختلفی را ذکر کرده‌اند. گروهی ضرر را به معنای نقص در اموال و انفس و خلاف منفعت می‌دانند (جوهری، ۱۴۱۰ق، ج. ۲، ص. ۷۱۹؛ فیومی، بی‌تا، ج. ۲، ص. ۳۶۰؛ خمینی، بی‌تا، ج. ۱، ص. ۲۸؛ خراسانی، آخوند، ۱۴۰۹ق، ص. ۳۸۱؛ اصفهانی، ۱۴۱۲ق، ص. ۵۰۳). گروهی دیگر از فقیهان، واژه ضرر را به معنای زیان‌رساندن به دیگران تبیین کرده‌اند. لاضرر، یعنی هیچ‌کس نباید به برادرش زیان برساند و چیزی از حق او بکاهد (ابن‌اثیر، ۱۳۶۷، ج. ۳، ص. ۸۱).

۱. استفتاء از حضرات آیات گرامی؛ مکارم شیرازی؛ علوی گرگانی.

در مورد قاعده لا ضرر، مهم‌ترین دلیل برای نفی ضرر و ضرار، منبع چهارم فقه یعنی عقل است. در واقع باید گفت که مدلول این قاعده جزء «مستقلات عقلیه» است که عبارت‌اند از اموری که بدون حکم شرع خود عقل به آن‌ها می‌رسد (محقق داماد، ۱۴۰۶ق، ج ۱، ص. ۱۳۱). اما مدارکی نیز از آیات و روایات در این راستا ذکر شده است. آیاتی که به عدم ضرر تصریح کرده از جمله آیه ۲۸۲ سوره بقره است که فاضل مقداد دو احتمال در مورد این آیه بیان نموده است و هر دو دلالت بر نفی ضررزدن دارد (حلی، ۱۴۲۵ق، ج ۲، صص. ۵۵-۵۶)؛ و روایت متواتر «لا ضرر و لا ضرار» که در کتب گوناگونی نقل شده که در آن به اصل قاعده لا ضرر اشاره شده است به این مضمون که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: لا ضرر و لا ضرار... (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۵، صص. ۲۹۲-۲۹۳). «لا» در روایات نافیه می‌باشد اما با توجه به خصوصیتی که در آن است ملازم با نهی است به این معنا که شارع مکلف را از ضررزدن باز می‌دارد و بدیهی است نهی به عمل ضرری تعلق می‌گیرد منتها منشأ این نهی این است که شارع راضی به ضرر نیست و همین مطلب طبعاً ملازم با این است که خود شارع نیز حکم ضرری جعل نکرده و از دیگری نیز عمل ضرری یا حکم ضرری قبول نمی‌نماید و از آن نهی کرده است. بنابراین «لا ضرر و لا ضرار» بر نفی دلالت مطابقی و بر نهی دلالت التزامی دارد. بر همین مطلب احکام وضعی نیز مترتب می‌گردد. بهر حال نظر به اینکه روایات لا ضرر از حیث نفی ضرر اطلاق دارد اختلافی نیست که شامل همه امور رایج بین مردم می‌باشد و «لا» در آن ابتدا بر نفی و در مرحله بعد دلالت بر نهی می‌کند و به گفته عده‌ای از همان ابتدا دلالت بر نهی می‌کند (فرحی، ۱۳۹۰، ص. ۶۹۶). مضاف بر اینکه مناط مستخرج از ادله قاعده آن است که شارع راضی به ضرر نیست، زیرا مخالف مصلحت و عقل است از این رو دلالت بر حرمت ضرر به خود نیز دارد. لذا نباید تردید نمود که ضرر به نفس خود یا مال خود یا هر چیزی که متعلق به خود باشد نیز حرام است (فرحی، ۱۳۹۰، صص. ۶۹۶-۶۹۸).

در نتیجه قاعده لا ضرر، حرمت ضرررساندن را بیان می‌کند، البته بسیاری در ذیل این قاعده تنها به حرمت ضرررساندن به دیگری را بیان کرده‌اند. اما به‌طور کلی «مدلول لا ضرر نفی یا نهی از ضرر است، اعم از اینکه به خود باشد یا به غیر و هیچ دلیلی وجود ندارد که ضرر به خود از حکم ضرر مستثنا شده باشد و در این‌گونه موارد، اصالة العموم حاکم است و عموم لا ضرر شامل ضرر به خود نیز می‌باشد» (رضائی‌راد، ۱۳۸۹، ص. ۸۳). در تبیین مفاد قاعده لا ضرر نظریات مختلفی وجود دارد که در هفت نظر قابل مشاهده است. جهت عدم اطاله کلام صرفاً دیدگاه مختار استناد می‌شود. با استناد به نظریه مختار می‌توان اذعان نمود که قاعده لا ضرر در مقام بیان حکم تکلیفی بر مبنای نهی مردم از اضرار به یکدیگر و ترتب عقاب بر اعمال زیانبار نیست، بلکه مفید آن است که اولاً احکام الهی اعم از وضعی و تکلیفی بر مبنای نفی ضرر بر مردم وضع گردیده و ثانیاً چنانچه شمول قوانین و مقررات اجتماعی در موارد خاصی موجب زیان بعضی توسط بعض دیگر گردد، آن قوانین مرتفع‌اند (محقق داماد، ۱۴۰۶ق، ج ۱، ص. ۱۵۱). بنابراین با توجه به نظریه نفی مشروعیت مطلق ضرر که متضمن احکام وضعی و تکلیفی و ضرر نوعی نیز می‌گردد، از هر ضرر و ضرررساندن نفی شده است چه ضرر در مرحله تشریع و چه در محدوده روابط اجتماعی. هر عملی که موجب ضرررساندن به غیر شود مورد تأیید شارع نخواهد بود. طبق این قاعده هر حکم تکلیفی یا وضعی

که به واسطه آن یا موضوع آن، ضرر مالی یا بدنی متوجه خود مکلف یا غیر او را بنماید، می‌توان رفع نمود و با توجه به اینکه این قاعده اضرار به غیر را نیز در بر می‌گیرد، بنابراین در صورتی که اصل معامله موجب ضرر به دیگران شود، صحت آن معامله توسط این قاعده نفی خواهد شد.

به تعبیر دیگر، شرع مقدس تنها معاملاتی را تأیید می‌کند که اصل آن، اطلاق آن یا شرایطش سبب ضرر و ضرار نشود در غیر این صورت به وسیله ضابطه نفی ضرر یا به بطلان عقل حکم شده یا با آوردن قیودی معامله را مقید به رعایت شرایطی می‌کند و در جایی که ضرر از وجود شرایط ناشی شده باشد، آن شرایط را الغا می‌کند (موسویان، ۱۳۹۱، ص. ۹۷). بر این اساس گرچه به مقتضای عموماتی چون «اوفو بالعقود» اصل لفظی صحت شرعی تمام معاملات عقلایی است، ولی به مقتضای قاعده لاضرر و لاضرار آن گروه از معاملات عقلایی که اصل معامله یا یکی از اوصاف معامله یا نبود شرطی در معامله منتهی به ضرر دیگری شود، از نظر شرع حرام و ضمان‌آور است. حال می‌توان گفت فعالیت‌های باینری آپشن از دو بعد فردی و اجتماعی مصداق قاعده لاضرر است: ۱- ضرر فردی؛ در باینری آپشن افراد در یک فعالیت غیرواقعی پیش‌بینی و شرط‌بندی در روند قیمت‌ها می‌کنند، در صورت عدم تحقق پیش‌بینی - که موارد آن در مجموع کم هم نیست- افراد تمام سرمایه خود را از دست می‌دهند و با این کار زمینه‌ساز ضرر به خود یا دیگران می‌شوند، بنابراین از باب «مقدمه حرام» حرام می‌باشد. ۲- ضرر اجتماعی؛ این ضررها از ابعاد مختلف اجتماعی، فرهنگی، سیاسی نیز از جهت رواج دشمنی و فساد در جامعه و از طرفی غیرواقعی بودن این معاملات در این بازار آسیب‌های جدی دارد، لذا به‌خوبی روشن است مناط حکم حرمت -مستفاد از قاعده لاضرر- در معاملات باینری آپشن موجود است، بی‌شک حکم آن نیز که حرمت و بطلان می‌باشد در این معاملات جاری می‌گردد.

۱-۳- تمسک به نفی عسر و حرج

واژه عسر، نقیض یسر و به معنای سختی و دشواری است (ابن‌منظور، ۱۴۱۴ق، ج. ۴، ص. ۵۶۳؛ قرشی، ۱۴۱۲ق، ج. ۴، ص. ۳۴۹؛ مصطفوی، ۱۴۰۲ق، ج. ۸، ص. ۱۲۵؛ ابن‌اثیر، ۱۳۶۷، ج. ۳، ص. ۲۳۵). در قرآن کریم (انشراح ۶؛ طلاق ۷) هم به همین معنا آمده است. حرج نیز در قرآن به چند معنا استعمال شده است: ضیق و تنگی (انعام ۱۲۵)؛ سختی (حج ۷۸)؛ و گناه (الفتح ۱۷). آیه شریفه: «و در راه خدا چنان که شایسته جهاد است، جهاد کنید؛ او شما را برگزید و بر شما در دین هیچ مشقت و سختی قرار نداد» (حج ۷۸) از مهم‌ترین مستندات قاعده نفی عسر و حرج می‌باشد. در کنار دلیل از آیات و روایات، عقل نیز دلیلی بر قاعده نفی عسر و حرج است؛ این قاعده به معنای نفی تنگی و مشقت است و طبیعتاً عقل آدمی طالب سختی نیست. بی‌شک اگر عسر و حرج ناشی از یک تکلیف، خارج از طاقت انسان باشد یا موجب اختلال نظام زندگی فرد و جامعه شود، به حکم عقل چنین حکمی از انسان برداشته می‌شود؛ ولی در بحث از مبنای عقلی قاعده نفی عسر و حرج، بحث از عسر و حرجی که از طاقت بشر بیرون باشد و باعث اختلال نظام زندگی باشد، به‌هیچ‌وجه مطرح نیست؛ زیرا همان‌طور که گفته شده است منظور از عسر و حرج در این قاعده، عسر و حرجی است که در محدوده طاقت بشر است، اما عادتاً تحمل آن سخت است و موجب

قرارگرفتن مکلف در تنگنا و مضيقه می‌شود. بدین‌ترتیب در این موارد، دلیل عقل باید بر بیان قبح چنین تکلیفی بپردازد (محقق داماد، ۱۴۰۶ق، ج. ۲، ص. ۸۹).

البته لازم به ذکر است که در قاعده مذکور در ناحیه تشریع حکم، «عسر» نسبت به نوع ملاحظه می‌شود یعنی حال اکثر مردم میزان برای همه مردم می‌باشد ولو اینکه ملاک حکم در غیر اکثر نباشد، ولی در ناحیه تطبیق حکم، عسر نسبت به هر شخص با توجه به وضعیت خصوصی یا عمومی فرد او ملاحظه می‌شود، یعنی در اینجا معنا ندارد که حال اکثر مردم میزان برای همه مردم باشد -البته در موارد شک اصل بر شخصی بودن است- بنابراین شخصی و نوعی به منزله کمتر و بیشتر است، همان‌طور که «یسر» مطلوب در قاعده «نفی عسر و حرج» در همه موارد نوعی نیست و نیز در همه موارد شخصی نیست بلکه در برخی موارد نوعی و در برخی موارد شخصی است (ر.ک، فرحی، ۱۳۹۰، ص. ۸۱۸). لذا مقتضیات قاعده «عسر و حرج» نیز در موارد تحقق «عسر» -شخصی یا نوعی- نافعی معاملات باینری آپشنی است که سبب ایجاد عسر برای یک طرف است؛ زیرا برنده در تجارت باینری آپشن، پول اولیه خود را به‌همراه درصد سودی که توسط کارگزار مشخص شده دریافت می‌کند اما بازنده که اغلب موارد معامله‌گر در معاملات باینری آپشن بازنده می‌شود، تمام پول خود را از دست می‌دهد. همچنین اگر در یک مورد اشتباه حساب شود و یا قیمت یکسان بماند باز معامله‌گر نوعی بازپرداخت پیدا می‌کند که در هر دو صورت بازنده، سرمایه خود را از دست خواهد داد و این امر عسر و حرج به دنبال خواهد داشت. در این معاملات فقط کارگزار است که سود خود را در تمام شرایط خواهد داشت. بنابراین معاملات باینری آپشن مستلزم عسر و حرج برای معامله‌گر است و عسر و حرج در اسلام نفی شده است در نتیجه این نوع معامله در اسلام منهی می‌باشد.

۱-۴- تمسک به وجوب حفظ نظام و حرمت اخلاص به آن

نظام در فقه شیعه در مواردی از آن به «بیضة الاسلام» یاد شده است (نائینی، ۱۴۲۴ق، ص. ۴۰) و در مواردی «نظام» (نجفی، ۱۴۰۴ق، ج. ۲۱، ص. ۴۰۴) به کار رفته است. تعدادی از علما و بزرگان بر ضرورت حکومت ادعای اجماع نموده‌اند (نجف‌آبادی، ۱۴۰۹ق، ج. ۱، ص. ۱۸۱). احکامی که راجع به حفظ نظام اسلام و دفاع از تمامیت ارضی و استقلال امت اسلام است، بر لزوم تشکیل حکومت دلالت دارد. مثلاً این حکم: «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ» (انفال ۶) که امر به تهیه و تدارک هر چه بیشتر نیروی مسلح و دفاعی به‌طور کلی؛ و امر به آماده‌باش و مراقبت همیشگی در دوره صلح و آرامش (خمینی، ۱۴۲۳ق، ص. ۳۳) دارد. بر اساس آیات و روایات و حکم قطعی عقل می‌توان گفت یکی از ضروریات مسلم و واجبات مهم در اسلام، حفظ نظام جامعه و زندگی مردم است. لازم به ذکر است اگرچه فقیهان به‌طور مستقل درباره این قاعده بحث نکرده‌اند، ولی از سخنان آنان در موارد گوناگون به دست می‌آید که وجوب حفظ نظام جامعه، از مسلمات فقه است و آنچه سبب برهم‌ریختن نظام زندگی و معیشت جامعه می‌شود، ممنوع است و کارهایی که برای حفظ نظام جامعه ضرورت دارد، واجب می‌باشد (باقی‌زاده و امیدوفرد، ۱۳۹۳، ص. ۱۶۹). در شریعت مطهره، حفظ بیضة اسلام را از اهم جمیع تکالیف و سلطنت اسلامی را از وظائف و شئون امامت مقرر فرموده‌اند (نائینی، ۱۴۲۴ق، ص. ۳۹). اگر نظام اسلامی تشخیص دهد که عملی

شرعاً نهی صریح ندارد، اما می‌توان با توجه به مصالح موجود در جامعه، آن را تحت پوشش یکی از اعمال منهی قرار داد، در این صورت، آن عمل ممنوع است و مجازات خواهد داشت (محقق داماد، ۱۳۸۳، ج. ۴، ص. ۲۴۶)؛ بنابراین در مقابل اعمال حرام اعمال دیگری نیز تحقق می‌یابد که شرعاً نهی در مورد آن‌ها در شرع وارد نشده است، ولی ممکن است ارتکاب آن‌ها، مفاسد، مضرات و پیامدهای سوئی در جامعه بر جای گذارد که حکومت باید به‌منظور حفظ نظم عمومی و حقوق عامه و مصالح جامعه، از ارتکاب آن‌ها جلوگیری کند و مجازات معین نماید. نظام به نظامات کوچک‌تر قابل تطبیق و تعمیم است، مانند نظام اقتصادی، نظام فرهنگی، نظام اجتماعی و غیر آن از نظامات دیگر. معاملات باینری آپشن از این‌گونه افعال می‌باشد که مفاسد و پیامدهای سوء و ناخوشایند فردی و اجتماعی زیادی را در سطح جامعه ایجاد می‌نماید و به نظم اقتصادی و اجتماعی جامعه آسیب می‌رساند. در باینری آپشن، معامله‌گر افزایش یا کاهش قیمت یک دارایی را در یک دوره زمانی معین پیش‌بینی می‌کند در صورت پیش‌بینی درست، کارگزار، پول را به‌علاوه ۶۰٪ الی ۹۰٪ سود به معامله پرداخت می‌کند. اگر پیش‌بینی اشتباه باشد، سرمایه را از دست می‌دهد. در باینری آپشن متعاملان در برابر بازار معامله نمی‌کنند، بلکه در برابر کارگزار معامله می‌کنند. کارگزار نیاز دارد که معامله‌گر معامله را از دست بدهد، تا بتواند در این راستا سود کند. حتی اگر کارگزار پول برنده‌شده را به معامله‌گر بدهد و در حالت خوش‌بینانه منحنی قیمت و معامله را دست‌کاری نکند، می‌تواند با به‌تأخیر انداختن در پرداخت یا برداشت به‌نفع خود عمل کند و باعث شود که در بلندمدت پول معامله‌گر از دست برود. در نهایت، تعداد زیادی از مردم تمام پولی را که در این سیستم قرار داده‌اند، از دست می‌دهند؛ زیرا هرچقدر هم که در مباحث تحلیل بازارهای مالی تخصص داشته باشند، نمی‌توانند در یک بازه کوتاه‌مدت قیمت را تخمین و تحلیل کنند. متعاملان با امید به کسب سود فراوان وارد این نوع معامله می‌شوند، ولی در پایان یک نفر، متضرر، ناامید و خشمگین از این معامله خارج می‌شود که این باخت، آثار ناخوشایند فردی و اجتماعی زیادی بر جای می‌گذارد. از طرف برنده نیز جز کسب سود چیز دیگری عاید نشده است؛ زیرا این معامله از معاملات معاوضی مفید اقتصادی، محسوب نمی‌شود و در واقع کالایی مبادله نمی‌شود. این نابسامانی حاصل از این معامله، منافات با نظم عمومی و مصلحت و حقوق عامه مردم دارد. معاملات باینری آپشن از آنجا که مبتنی بر معامله و دادوستد اقتصادی معقول و سالم نمی‌باشد، ارکان نظام اقتصادی جامعه را برهم‌زده و با آثار سوء روانی که بر جای می‌گذارد مصالح جامعه را نیز به خطر می‌اندازد و باعث اخلال نظام اقتصادی و اجتماعی می‌گردد. بنابراین با توجه به وجوب حفظ نظام و حرمت اخلال در نظام، معاملات باینری آپشن مشروع نخواهد بود.

لازم به توضیح است که حفظ نظام کلی جامعه و نظام معیشت در گرو حفظ خرده‌نظام‌ها است که در حوزه‌های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی قابل تعریف‌اند که به‌نوبه خود زیرمجموعه‌هایی برای آن قابل تصور و تصویر است مانند آنکه در حوزه اقتصادی باید صور معاملات و تجارت از مسیر اسباب شرعی محقق گردند و شرایط لازم را داشته باشند همان‌گونه که معاملات نباید غرری باشند حال آنکه معاملات باینری آپشن حداقل با ملاحظه «خطر عدم وجود کالا یا بهای آن در خارج»، «خطر عدم قدرت بر تسلیم کالا یا بهای آن»، «خطر در شرایط پرداخت عوض» به‌وضوح خرده‌نظام‌های ذیل حوزه اقتصادی

جامعه -مانند معاملات و...- را با اخلال روبه‌رو ساخته و از مسیر صحت خارج می‌نماید. لذا می‌توان این‌گونه معاملات را از مصادیق اعمالی دانست که در مسیر ضرورت حفظ نظام باید از آن‌ها پرهیز نمود و این پرهیز به حد وجوب است، آن‌طور که ارتکاب آن در حد حرمت می‌باشد. به‌علاوه معاملات باینری آپشن با قانون عام جاری در فقه اسلام در بخش معاملات که همانا ممنوعیت معاملات غرری است منافات دارد زیرا به‌اعتقاد فقیهان معیار قضاوت درباره غرری بودن معامله عرف عقلایی است؛ اگر میزان خطر و احتمال خسارت به‌اندازه‌ای باشد که وقتی عرف متوجه شود، ترتیب اثر ندهد چنین مخاطره‌ای به حساب نمی‌آید و سبب فساد معامله نمی‌شود اما اگر مخاطره به‌حدی باشد که عرف آن را بااهمیت بداند و از آن اجتناب کند چنین مخاطره‌ای موجب بطلان معامله می‌شود (نراقی، ۱۴۱۷ق، ص. ۹۴) و به‌خوبی روشن است که معاملات مذکور فعالیت است که روابط طرفین و سرنوشت معامله به شانس و تصادف است به‌گونه‌ای که در صورت عدم تحقق پیش‌بینی، کل سرمایه فرد از دست می‌رود، از این رو، عرف چنین خطری را به‌دلیل مخالفت با رویه عقلایی هیچ‌گاه نخواهد پذیرفت و محکوم به بطلان است.

۱-۵- تمسک به نفی غرر

از جمله قواعدی که در استنباط احکام معاملات و ابزارهای مالی استناد می‌شود، قاعده فقهی، نفی بیع غرری به‌صورت خاص، یا «نفی غرر» به‌شکل عام است. مستند این قاعده، حدیث معروف نبوی است که در آن آمده است: «نهی النبی عن بیع الغرر» و مشهور فقیهان شیعه و اهل سنت به این حدیث عمل و در موارد ذیل از آن استفاده کرده‌اند: اشتراط قدرت بر تحویل عوضین معامله؛ اشتراط علم بر مقدار و کیفیت عوضین؛ اشتراط علم بر امور مربوط به معامله چون زمان تحویل، زمان خیار و... (علیدوست، ۱۳۸۲، ص. ۸۹).

از حضرت علی (ع) نقل شده است که ایشان فرمودند: ان الغرر عمل ما لا يؤمن معه الغرر: غرر عملی است که شخص با انجام آن از زیان در امان نباشد (نجفی، ۱۴۰۴ق، ج. ۲۲، ص. ۳۸۷). فقیهان بر فساد بیع غرر ادعای اجماع نمودند و آن عبارت است از چیزی که مجهول باشد و به‌سبب آن جهالت، مشتری گول و فریب خورد (دزفولی، ۱۴۲۱ق، ص. ۶۸). در اصطلاح معنای غرر، جهل به عوضین یا یکی از آن دو است (بجنوردی، ۱۴۰۱ق، ج. ۲، ص. ۱۲۴). معامله غرری نیز با توجه به معنای لغوی عبارت است از معامله‌ای که توأم با خطر بوده و طرفین معامله با وجود چنین خطری توان سنجش سودمندی یا زیانباری معامله را ندارند. قول مشهور میان فقیهان امامیه مصادیق چنین معامله را حالتی می‌دانند که موضوع معامله مجهول یا دستیابی به آن غیرمقدور باشد (طالب‌احمدی، ۱۳۸۰، ص. ۵۳) و رفع ابهام از مورد معامله را به‌دلیل رفع غرر ضروری دانسته‌اند (موسوی بجنوری و شیرازی، ۱۳۸۷، ص. ۱۵۸). بررسی دیدگاه فقیهان، نشان‌دهنده وجود سه رویکرد مختلف است. بر اساس رویکرد نخست، در معاملات غرری افراد نسبت به ماهیت معامله و ارکان عقد، دچار جهالت یا ابهام هستند. بر اساس رویکرد دوم جهالت منتهی به نزاع، به‌عنوان ملاک قاعده غرر، تعریف شده است و بر اساس رویکرد سوم، جهالت صرف کفایت نمی‌کند، بلکه ملازمه آن با

احتمال خطر، که به معنای احتمال وقوع زیان است، مبنای قاعده نفی غرر است. همچنین خطر در این تعریف، از نوعی شبهه مفهومی برخوردار است (علیزاده اصل و موسویان، ۱۳۹۴، ص. ۲۹). بر طبق این سه رویکرد باید اذعان نمود که معامله بایئری آپشن، معامله‌ای غرری محسوب می‌شود. از حیث ماهیت و ارکان، معامله دارای جهالت است؛ زیرا بر طبق تعریف بیع که تملیک عین است به عوض معلوم، آن عوض در معامله بایئری آپشن به دست آوردنش، معلوم نیست. محتمل است به سبب باختن، دارایی تحصیل نشود و سرمایه اولیه نیز از بین برود یا با برنده شدن صاحب دارایی شود، پس برای معامله گر کسب عوض معلوم نیست و مجهول می‌باشد. طبق رویکرد دوم با توجه به اعمال نفوذ بروکرها و دست کاری نتیجه و به تأخیر انداختن بازپرداخت دارایی، جهالت منتهی به نزاع دور از انتظار نیست. طبق رویکرد سوم نیز، زیان در معاملات بایئری آپشن بسیار بدیهی و وقوع ضرر و زیان بسیار محتمل تر از تحصیل مال می‌باشد. معامله گر در این معامله توان سنجش سودمندی یا زیانباری معامله را ندارد؛ بنابراین طبق سه رویکرد مذکور این چنین معامله‌ای غرری است و نهی شده؛ لذا باطل است. بی شک بایئری آپشن معامله‌ای است که تحقق از دست دادن تمامی سرمایه محتمل و عوض آن و استیفای آنچه با بیع مالک می‌شود برای خریدار معلوم نمی‌باشد، لذا معامله‌ای غرری است و صحیح نیست.

۲- قول به جواز مشروط معاملات بایئری آپشن

بعضی فقیهان معاصر شیعه قائل به جواز مشروط می‌باشند و بر این عقیده‌اند که اگر این معاملات در ضمن شرایط شرعی اعم از بیع، بایع و مبیع باشد، مانعی ندارد.^۱

قول جواز معاملات بایئری آپشن به شرط قرار گرفتن در ضمن بیع شرعی، نقد می‌شود؛ زیرا با مذاقه و تتبع در شرایط مربوط به بیع، متبايعان و عوضین، تبیین می‌گردد که معامله بایئری در ضمن شرایط شرعی عقد بیع واقع نمی‌شود و در نتیجه عدم جواز آن تخریج می‌گردد.

بیع عبارت است از ایجاب و قبولی که دلالت بر نقل ملک دارد در مقابل عوض معلوم (عاملی، ۱۴۱۰ق، ج. ۳، ص. ۲۲۱). در کتب فقهی ابواب خاصی به بیع و شرایط آن اختصاص داده شده است (نجفی، ۱۴۰۴ق، ج. ۲۲، ص. ۲۶۰). روایات بسیاری در ابواب بیع و شروط آن نیز موجود است (محدث نوری، ۱۴۰۸ق، ج. ۱۳، ص. ۲۲۹). شرایط صحت بیع عبارت است از اینکه عوضین رؤیت شوند یا وصف رافع جهالت عوضین محقق شود. قدرت تسلیم آنچه مورد خرید و فروش قرار می‌گیرد از دیگر شروط مرتبط به عوضین می‌باشد، مشتری باید بتواند تسلّم نماید یا اینکه بایع بتواند آن را تسلیم مشتری نماید؛ به عبارت دیگر، مبیع تحت تصرف خریدار قرار گیرد. البته قدرت بر تسلیم حین انعقاد عقد لازم نیست، بلکه هنگام اجرای عقد، باید بتوان آن را به تصرف مشتری درآورد. مبیع باید مالیت داشته باشد، یعنی مشروع باشد شارع آن را حرام نکرده باشد، مثلاً شراب نباشد و نیز از چیزهایی نباشد که نفعی ندارد مانند حشرات. معلوم بودن عوضین و قابل فروش بودن مبیع از دیگر شروط صحت می‌باشد. شرایط صحت بیع مربوط به

۱. استفتاء از حضرت آیت الله حیدری.

متعاقدان عبارت است از کمال (عقل، بلوغ، قصد بیع و شرا حقیقی و رضایت)، جواز تصرف و از شرایط لزوم، اختیار و مالکیت است (عاملی، ۱۴۱۰ق، ج. ۳، صص. ۲۲۶، ۲۲۹، ۲۴۶، ۲۵۳، ۲۶۴ و ۲۶۹). اگر این شرایط رعایت شود، متعاقدان می‌توانند هرگونه که در نظر دارند قرارداد میان خود را منعقد نمایند؛ مشروط بر اینکه منافاتی با شرع و قانون نداشته باشد. در قراردادها اصل بر آزادی اراده است؛ بنابراین متعاملان آزادند تا قرارداد را با شرط و شروط مورد نظر خود منعقد کنند، مگر منع قانونی موجود باشد. با توجه به این شروط باید اذعان نمود که معامله باینری آپشن از آنجاکه شبیه قمار است، منع شرعی و قانونی دارد. همچنین معامله باینری آپشن در چارچوب تعریف بیع که تملیک عین است به عوض معلوم واقع نمی‌گردد، زیرا کالا و عینی در این معامله به ملکیت دیگری در نمی‌آید. در این تجارت، هیچ نقل و انتقال دارایی صورت نمی‌گیرد و فرد مالک دارایی نمی‌شود؛ بلکه فقط روند حرکت قیمت دارایی پیش‌بینی می‌شود و در صورت پیش‌بینی صحیح، فرد سود کرده و در غیر این صورت ضرر می‌کند. به عبارت دیگر به نظر می‌رسد که بیع صوری است و با ماهیت بیع واقعی تطابق ندارد. لذا بعضی معامله باینری را شرعاً صحیح نمی‌دانند و بر این عقیده‌اند که کسب درآمد از این طریق جایز نیست و این نوع محاسبات به قمار شبیه است و شبهه صوری بودن معاملات در آن وجود دارد.^۱ و نیز در روایت آمده است: عَوَالِی اللّٰلِی، عَنِ النَّبِیِّ (ص) اَنَّهُ قَالَ: کُلُّ مَبِیْعٍ تَلَفَ قَبْلَ قَبْضِهِ فَهُوَ مِنْ مَّالٍ بَائِعِهِ؛ حضرت رسول (ص) فرمودند: هر مبیعی که قبل از قبض مشتری تلف شود، پس آن از مال فروشنده آن می‌باشد (محدث نوری، ۱۴۰۸ق، ج. ۱۳، ص. ۳۰۳). بعضی فقیهان در معامله قبض و اقباض را از شرایط صحت معامله می‌دانند، بنابراین معامله باینری آپشن را صحیح نمی‌دانند، زیرا قبض و اقباض که از شرایط صحت معامله است در آن لحاظ نشده است.^۲ با توجه به ادله مذکور قول به عدم جواز بیع باینری آپشن از اتقان بیشتری برخوردار است.

نتیجه‌گیری

باینری آپشن یکی از انواع فعالیت‌های تجاری اینترنتی است که می‌توان در بازارهای مالی بین‌المللی تجارت نمود. در معامله باینری آپشن قیمت دارایی مورد معامله پیش‌بینی می‌شود. معامله‌گر در یکی از کارگزاری‌هایی که واسطه طرفین معامله و دارای درصد سود مشخص است، اقدام به ایجاد حساب می‌کند و مبلغی را به‌عنوان سرمایه اولیه، وارد حساب خود می‌نماید. معامله‌گر بر اساس تحلیلی از نوسانات قیمت، در یک محدوده زمانی مشخص، قیمت آتی یک دارایی، اعم از ارز، سهام و کالا را پیش‌بینی می‌کند. در ازای پیش‌بینی صحیح اصل سرمایه و درصد سود معین‌شده را دریافت و در غیر این صورت تمام سرمایه اولیه را از دست می‌دهد و کارگزار در هر صورت به درصد سود تعیین‌شده خود، دست خواهد یافت.

با تتبع در آراء چندی از فقیهان معاصر از طریق استفتاء، دو دیدگاه در حکم معاملات باینری آپشن موجود است. گروهی از فقیهان معاصر شیعه، معامله باینری آپشن را جایز نمی‌دانند و بر این عقیده‌اند که این معاملات وجاهت شرعی ندارد و جایز نیست؛ بنابراین معامله و کسب درآمد از این طریق اشکال دارد

۱. استفتاء از حضرت آیت‌الله علوی گرگانی.

۲. استفتاء از حضرت آیت‌الله محقق کابلی.

و درآمد حاصل از این عمل را مالک نمی‌شود. البته برخی از پیروان این نظر بر این باورند که غالباً این معاملات وجه شرعی ندارد، ولی اگر مستلزم ربا نباشد، گناه نیست. طبق دیدگاه دوم، این گونه معاملات در صورتی که در ضمن شرایط شرعی اعم از بیع، بایع و مبیع قرار گیرد، مانعی ندارد. با تعمق در مبانی فقه شیعه، قول به عدم جواز معاملات باینری آپشن از اتقان بیشتری برخوردار است. با استناد به آیات ۲۱۶ بقره، ۹۱ مائده، ۲۹ نساء و سنت، از جمله روایت صحیحۀ معمر بن خلاد و اسباط بن سالم که دال بر حرمت قمار است، معاملات باینری آپشن به سبب قمار و شبهۀ قمار بودن، جایز نمی‌باشد. همچنین فعالیت‌های باینری آپشن از دو بعد فردی و اجتماعی مصداق قاعدۀ لاضرر است. مناط حکم حرمت -مستفاد از قاعدۀ لاضرر- در معاملات باینری آپشن موجود است، بی‌شک حکم آن نیز که حرمت و بطلان می‌باشد در این معاملات جاری می‌گردد. مقتضیات قاعدۀ «عسر و حرج» نیز در موارد تحقق «عسر» -شخصی یا نوعی- نافی معاملات باینری آپشنی است که سبب ایجاد عسر برای یک طرف است. معاملات باینری آپشن با ملاحظۀ «خطر عدم وجود کالا یا بهای آن در خارج»، «خطر عدم قدرت بر تسلیم کالا یا بهای آن»، «خطر در شرایط پرداخت عوض» به‌وضوح خرده‌نظام‌های ذیل حوزه اقتصادی جامعه -مانند معاملات و...- را با اخلال روبه‌رو ساخته و از مسیر صحت خارج می‌نماید، لذا می‌توان این گونه معاملات را از مصادیق اعمالی دانست که در مسیر ضرورت حفظ نظام باید از آن‌ها پرهیز نمود و این پرهیز به حد وجوب بوده، آن‌طور که اعمال آن در حد حرمت می‌باشد. باینری آپشن معامله‌ای است که از دست‌دادن تمامی سرمایه در آن محتمل است و عوض آن و استیفای آنچه با بیع مالک می‌شود، برای خریدار معلوم نمی‌باشد. لذا معامله‌ای غرری است و صحیح نمی‌باشد. مضاف بر اینکه عدم تطابق شرایط صحت بیع بر آن حکم به عدم جواز معاملات باینری آپشن را تقویت می‌نماید.

پیشنهاد می‌شود این نوع معاملات نوپدید، که به جهت جهالت معامله‌گران متضمن آسیب‌های فردی و اجتماعی است، به‌منظور پیشگیری از ضررهای اقتصادی متحمل بر جامعه، به‌درستی تبیین شود و قوانین حقوقی و جزائی متقن در راستای ممانعت از تحقق این گونه معاملات حرام، تقنین گردد.

منابع

- ابن اثیر، مبارک بن محمد. (۱۳۶۷). *النهاية في غريب الحديث والأثر*. قم: مؤسسه مطبوعاتی اسماعیلیان.
- ابن منظور، محمد بن مکرم. (۱۴۰۴ق). *لسان العرب* (چاپ سوم). بیروت: دارالفکر للطباعة و النشر و التوزيع.
- آریان پور، منوچهر. (۱۳۸۷). *فرهنگ همراه پیشرو آریان پور* (چاپ شصت و سوم). تهران: نشر الکترونیکی و اطلاع رسانی جهان رایانه.
- اصفهانى، حسین بن محمد راغب. (۱۴۱۲ق). *مفردات ألفاظ القرآن*. بیروت: دارالعلم.
- اکبرینه، پروین و محمودزاده، فربا. (۱۳۹۵). *قراردادهای الکترونیکی. کنگره بین المللی علوم اسلامی، علوم انسانی، تهران*.
- باقی زاده، محمدجواد و امیدى فرد، عبدالله. (۱۳۹۳). *ضرورت حفظ نظام و منع اختلال در آن در فقه امامیه. فصلنامه شيعه شناسی، سال ۱۲، (۴۷)*.
- بجنوردی، سید محمد. (۱۴۰۱ق). *قواعد فقهیه* (چاپ سوم). تهران: مؤسسه عروج.
- بستانی، فواد افرام. (۱۳۷۵). *فرهنگ ابجدی* (چاپ دوم). تهران: اسلامی.
- جوهری، اسماعیل بن حماد. (۱۴۱۰ق). *الصحاح*. بیروت: دارالعلم للملایین.
- حائری، سید علی بن محمد. (بی تا). *ریاض المسائل*. قم: مؤسسه آل البيت (ع).
- حلی، مقداد بن عبدالله. (۱۴۲۵ق). *کنز العرفان فی فقه القرآن*. قم: انتشارات مرتضوی.
- خراسانی، آخوند محمدکاظم بن حسین. (۱۴۰۹ق). *قاعدة الضرر و الاجتهاد و التقليد*. قم: مؤسسه آل البيت (ع).
- خمینی، سید روح الله موسوی. (۱۴۱۵ق). *المکاسب المحرمة*. قم: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- خمینی، سید روح الله موسوی. (۱۴۲۳ق). *ولایت فقیه* (چاپ دوازدهم). تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- خمینی، سید روح الله موسوی. (بی تا). *القواعد الفقهیه و الاجتهاد و التقليد*. قم: مؤسسه مطبوعاتی اسماعیلیان.
- خوانساری، سید احمد بن یوسف. (۱۴۰۵ق). *جامع المدارک فی شرح مختصر النافع* (چاپ دوم). قم: مؤسسه اسماعیلیان.
- خویی، سید ابوالقاسم موسوی. (بی تا). *مصباح الفقاهة*.
- دزفولی، مرتضی بن محمد امین انصاری. (۱۴۱۱ق). *کتاب المکاسب*. قم: منشورات دارالذخائر.
- دزفولی، مرتضی بن محمد امین انصاری. (۱۴۲۱ق). *صیغ العقود و الایقاعات*. قم: مجمع اندیشه اسلامی.
- رضائی راد، عبدالحسین. (۱۳۸۹). *گستره کارآمدی قاعده فقهی لا ضرر. حقوق: حقوق اسلامی، (۲۵)*.
- السان، مصطفی. (۱۳۸۵). *ایجاب و قبول معاملات الکترونیکی. حقوق: تحقیقات حقوقی، (۴۳)*.
- سبزواری، سید عبدالاعلی. (۱۴۱۳ق). *مهذب الأحکام* (چاپ چهارم). قم: مؤسسه المنار.
- صفا، احمدرضا و افشار، مهدی. (۱۴۰۰). *بررسی فقهی و حقوقی فعالیت باینری آپشن. فصلنامه علمی اقتصاد اسلامی، (۸۲)*.
- طالب احمدی، حبیب. (۱۳۸۰). *تأثیر غرر در معاملات. مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، دوره ۱۷، (۱)*.
- طریحی، فخرالدین بن محمد. (۱۳۷۵). *مجمع البحرین* (چاپ سوم). تهران: مرتضوی.
- عاملی، زین الدین بن علی. (۱۴۱۰ق). *الروضة البهیة فی شرح اللمعة الدمشقیة*. قم: کتابفروشی داوری.
- علیدوست، ابوالقاسم. (۱۳۸۲). *قاعده نفی غرر در معاملات. اقتصاد اسلامی، دوره ۳، (۹)*.
- علیزاده اصل، محمد و موسویان، سید عباس. (۱۳۹۴). *بررسی ضابطه غرر در معاملات جدید. دوفصلنامه علمی پژوهشی تحقیقات مالی اسلامی، سال ۵، (۱)*.
- فرحی، سید علی. (۱۳۹۰). *تحقیق در قواعد فقهی اسلام*. تهران: دانشگاه امام صادق (ع).

فیروزآبادی، محمد بن یعقوب. (۱۴۱۵ق). *القاموس المحيط*. بیروت: دارالکتب العلمیه.

فیومی، احمد بن محمد مقری. (بی تا). *المصباح المنیر فی غریب الشرح الكبير للرافعی*. قم: منشورات دارالرضی.

قرشی، سید علی اکبر. (۱۴۱۲ق). *قاموس قرآن* (چاپ ششم). تهران: دارالکتب الاسلامیه.

قلی زاده، احد. (۱۳۸۶). تحلیل بر انعقاد الکترونیکی معاملات. *پژوهشنامه بازرگانی*، (۴۲).

قمی، سید صادق حسینی روحانی. (۱۴۱۲ق). *فقه الصادق علیه السلام*. قم: دارالکتب.

کلینی، محمد بن یعقوب. (۱۴۰۷ق). *الکافی* (چاپ چهارم). تهران: دارالکتب الاسلامیه.

محدث نوری، میرزا حسین. (۱۴۰۸ق). *مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل*. بیروت: مؤسسه آل البيت (ع).

محقق داماد، سید مصطفی. (۱۴۰۶ق). *قواعد فقه* (چاپ دوازدهم). تهران: مرکز نشر علوم اسلامی.

محقق داماد، سید مصطفی. (۱۳۸۳). *قواعد فقه بخش جزایی* (چاپ دهم). تهران: مرکز نشر علوم اسلامی.

مصطفوی، حسن. (۱۴۰۲ق). *التحقیق فی کلمات القرآن الکریم*. تهران: مرکز کتاب لترجمة و النشر.

موسوی بجنوری، سید محمد و شیرازی، محمدرضا. (۱۳۸۷). *ابهام و لزوم رفع ابهام آن از مورد معامله*. فقه و مبانی حقوق، سال ۴، (۱۳).

موسویان، سید عباس. (۱۳۹۱). *بازار سرمایه اسلامی (۱)*. تهران: انتشارات پژوهشکده فرهنگ و اندیشه اسلامی.

نائینی، میرزا محمدحسین غروی. (۱۴۲۴ق). *تنبيه الأمة و تنزيه الملة*. قم: انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه.

نجف آبادی، حسین علی منتظری. (۱۴۰۹ق). *مبانی فقهی حکومت اسلامی*. (محمود صلواتی و شکوری، مترجمان). قم: مؤسسه کیهان.

نراقی، احمد. (۱۴۱۷ق). *عوائد الایام*. قم: انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.

نجفی، محمدحسن. (۱۴۰۴ق). *جواهر الکلام فی شرح شرائع الاسلام* (چاپ هفتم). بیروت: دار احیاء التراث العربی.

واسطی، سید محمدمتضی حسینی. (۱۴۱۴ق). *تاج العروس من جواهر القاموس*. بیروت: دارالفکر للطباعة و النشر و التوزیع.

Cofnas, A. (2011). Trading binary options. John Wiley & Sons.

Liraz, M. (2017). How to trade binary options successfully. Liraz.

Nekritin, A. (2012). Binary options. John Wiley & Sons.

Williams, T. (2014). How To Make Serious Money with Binary Options: Things You Need to Know Before You Start Trading Binary Options. CreateSpace Independent Publishing Platform.